

Idiolekt Wojciecha Piotrowicza: słownictwo prozy autobiograficznej

Kinga Geben

Uniwersytet Wileński, Litwa
e-mail: kinga.geben@ff.vu.lt
ORCID: 0000-0001-6107-0190

Irena Fedorowicz

Uniwersytet Wileński, Litwa
e-mail: irena.fedorowicz@ff.vu.lt
ORCID: 0000-0002-4294-0653

Abstrakt. Wojciech Piotrowicz (ur. 1940) jest wileńskim poetą, prozaikiem, tłumaczem literatury, dziennikarzem, działaczem społecznym i kulturalnym. Jest autorem kilkunastu zbiorów poetyckich i tomików prozy wspomnieniowej. Obiektem niniejszych badań jest słownictwo ze zbioru opowiadań W. Piotrowicza *Moja czasoprzestrzeń* (2015). Analizowana proza wspomnieniowa jest zapisana językiem standardowym, zbliżonym do języka ogólnopolskiego z zachowaniem specyfiki regionalnej. W idiolektie W. Piotrowicza zderza się ogólnopolskie słownictwo erudycyjne z leksyką gwarową z okolic Świecian, która dotyczy życia na wsi. Wyróżniono następujące grupy leksemów: wyrazy z języka rodzinnego, archaizmy, wyrazy gwarowe oraz powojenne zapożyczenia rosyjskie, określane mianem “sowietyzmów”. Podsumowując wyniki badań, można stwierdzić, że analiza 179 słów (fraz) z idiolektu pisarza pokazuje świat pojęć, myśli i wartości charakterystycznych dla przedstawicieli inteligencji chłopskiej, urodzonej w latach 40. XX wieku. Niniejszy artykuł nie wyczerpuje bogactwa idiolektu W. Piotrowicza, jednak jest próbą uchwycenia fenomenu słownictwa reprezentanta powojennej inteligencji polskiej na Litwie.

Słowa kluczowe: Wojciech Piotrowicz, idiolekt, proza autobiograficzna, inteligencja polska na Litwie.

The Idiolect of Wojciech Piotrowicz: A Vocabulary of Autobiographical Prose

Summary. Wojciech Piotrowicz (born in 1940) is a Vilnius poet, prose writer, translator, journalist, social and cultural activist. He is the author of several poetry collections and volumes of memoirs. Research on which this paper is based consists of two main parts: we present the writer's biography, which introduces a representative of the Polish intelligentsia in Lithuania, and an analysis of his lexis from his collection of short stories *Moja czasoprzestrzeń* (*My Space-Time*) (2015). The aim of the research is to investigate the lexical layers in the idiolect of the writer. Piotrowicz's idiolect is the domain where the erudite vocabulary of the standard language blends in with the dialectical vocabulary of the Švenčionys district, in which words of rural life are frequent. In the vocabulary of his idiolect, we distinguish the following groups of lexemes: words from family language, archaisms,

Received: 3/5/2020. Accepted: 10/6/2020

Copyright © 2020 Kinga Geben, Irena Fedorowicz. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

dialect words, and postwar Russian borrowings, referred to as “Soviet words”. The multi-layer nature of Piotrowicz’s idiolect is a result of a complicated reality on the border between cultures, languages, times, and evidence of changes in social stratification. To summarize the research results, it can be stated that the analysis of 179 words (phrases) from the writer’s individual language shows a world of concepts, thoughts, and values that are characteristic of representatives of the intelligentsia of peasant origin, born in the 1940s. The authors of the paper consider that this study is only a contribution toward determining the peculiarities of the Polish language spoken by the intelligentsia in Lithuania in the 20th century, and that this article does not exhaust all issues of Wojciech Piotrowicz’s idiolect.

Keywords: Wojciech Piotrowicz, idiolect, autobiographical prose, Polish intelligentsia in Lithuania.

Wojciecho Piotrowičiaus idiolektas: autobiografinės prozos žodynas

Santrauka. Wojciech Piotrowič (gim. 1940) yra Vilniaus poetas, prozaikas, literatūros vertėjas, žurnalistas, visuomenės ir kultūros veikėjas. Yra keliolikos poezijos rinkinių ir autobiografinių prozos tomų autorius. Tarp V. Piotrowičiaus darbų yra ir vertimų. Dabartinių tyrimų objektas yra apysakų rinkinio *Moja czasoprzestrzeń [Mano laiko erdvė]* (2015) leksika. Tai prisiminimų proza, užrašyta standartine kalba, artima bendrinei lenkų kalbai, tačiau išlaikant regioninę specifiką. V. Piotrowičiaus idiolekte erudicinis bendrinės kalbos žodynas susitinka su gyvenimu kaime susijusia tarmine Švenčionių rajono apylinkių leksika. Jo idiolektas žodyne išskiriamos kelios leksemų grupės: šeimyninės kalbos posakiai, archaizmai, tarminiai žodžiai ir rusiški pokario skoliniai, vadinami „sovietizmais“. Šis straipsnis neišsemia V. Piotrowičiaus idiolektą turėtų, tačiau tai yra bandymas užčiuopti pokario Lietuvos lenkų inteligentijos vartojamo žodyno fenomeną.

Reikšminiai žodžiai: Wojciech Piotrowič, idiolektas, autobiografinė proza, Lietuvos lenkų inteligentija.

I. Wstęp

Przedmiotem naszych badań są właściwości idiolektu¹ Wojciecha Piotrowicza — poety, prozaika, dziennikarza, przedstawiciela powojennej inteligencji polskiej na Litwie, który w roku bieżącym obchodzi 80. rocznicę urodzin i 60. — swego debiutu poetyckiego.

Wojciech Piotrowicz, syn Franciszka i Heleny z Ingielewiczów, urodził się 18 czerwca 1940 r. w zaścianku Obiejucie (lit. Abėjučiai) koło Podbrodzia w rejonie święciańskim. Dzieciństwo spędził w rodzinnej miejscowości, znajdującej się na terenie malowniczego Parku Regionalnego Oświeć². Ukończył Szkołę Średnią w Tarakańcach w rejonie wileńskim³, w 1960 r. — Instytut Nauczycielski (kierunek fizyczno-matematyczny) w Nowej Wilejce. Następnie w 1964 r. zdobył dyplom matematyka na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1966 r. mieszka w Wilnie, jest zaliczany do „wilnian starej daty” [Turkiewicz 2010]. Po odbyciu służby wojskowej pracował w rejonie wileńskim jako nauczyciel matematyki i fizyki, w latach 1966–

¹ Idiolekt rozumiany jest przez nas jako język konkretnego mówcy z charakterystycznymi dla niego właściwościami gramatycznymi, leksykalnymi, fonetycznymi i frazeologicznymi [Kozłowska 2018, 192].

² W tej miejscowości na Litwie od ok. 1812 r. mieszkało sześć pokoleń rodziny Piotrowiczów. Inna gałąź rodziny pochodzi z Brasławszczyzny lub Nowogródzkiej. Matka natomiast urodziła się w miejscowości Bijuńska Chatka koło wsi Bijuciszki, gmina Malaty, okręg uciański [informacja ustna W. Piotrowicza].

³ Szkoła znajdowała się w odległości 6 km od domu rodzinnego, odległość tę trzeba było pokonywać pieszo.

1968 — w Ośrodku Obliczeniowym Centralnego Litewskiego Urzędu Statystycznego jako inżynier i kierownik działu. W latach 80. zmienił swój profil zawodowy — został dziennikarzem polskojęzycznego dziennika *Czerwony Sztandar*⁴. W latach 1983–1991 był redaktorem audycji w języku polskim w Radiu Litewskim, a następnie (1991–2000) pracował w Telewizji Litewskiej, gdzie prowadził audycje polskojęzyczne⁵. Realizował również swoje talenty artystyczne: w latach 1964–1979 był członkiem chóru Polskiego Ludowego Zespołu Pieśni i Tańca *Wilia*, pisał teksty piosenek, a także opracowywał programy występów. Współpracował z Polskim Zespołem Teatralnym przy Pałacu Kultury Kolejarzy w Wilnie⁶. Brał aktywny udział w polskim życiu społecznym: w 1988 r. był współzałożycielem Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Polaków na Litwie. W 1990 r. zaprojektował krzyż Polakom Zesłańcom z lat 1939–1956, który został odsłonięty przy kościele pw. Odnalezienia Krzyża Świętego w Kalwarii w Wilnie. Obecnie jest na emeryturze, współpracuje z Muzeum A. Mickiewicza przy Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego i Muzeum W. Syrokomli w podwileńskiej Borejkwoszczyźnie. Wygłasza prelekcje w ramach Śród Literackich organizowanych w Muzeum A. Mickiewicza. Wspólnie z dyrektorem tej placówki Rimantasem Šalna napisał kilka książek popularnonaukowych [zob. Šalna, Piotrowicz 2007, 2008, 2009]. Bierze udział w spotkaniach poetyckich, zajmuje się przekładami poezji z języków litewskiego, białoruskiego i ukraińskiego.

Za swoją twórczość i działalność na rzecz kultury polskiej Wojciech Piotrowicz otrzymał kilka nagród i odznaczeń, m. in. Nagrodę Literacką im. Barbary Sadowskiej (1990), Nagrodę Polcul Foundation (1997), dwukrotnie — Nagrodę Literacką im. Witolda Hulewicza (1997, 1999), Odznakę honorową *Zasłużony dla Kultury Polskiej* (2006).

Jako poeta W. Piotrowicz jest zaliczany do grona twórców wileńskich starszego pokolenia⁷, nawiązujących do tradycji lokalnych regionalistów z okresu dwudziestolecia międzywojennego [Turkiewicz 2019, 164–165]. Jego poezje były już obiektem badań polonistów wileńskich [Turkiewicz 2012, 2019]. Mniej natomiast znana jest jego proza, którą zarówno sam autor, jak i badacze literatury [Turkiewicz 2010], określają jako “gawędę wileńską” albo “prozę poetycką” [Szostakowski 2015, 6]. Jest ona zaliczana do nurtu prozy arty-

⁴ Pisał artykuły zarówno pod własnym nazwiskiem, jak też pod pseudonimem Wojciech Radowski.

⁵ Wspólnie z Romualdem Mieczkowskim i Wojciechem Karkutem.

⁶ Założycielami teatru byli Aleksander Czernis i Jerzy Orda. Temu ostatniemu W. Piotrowicz poświęcił książkę *Jerzy Orda — wilnianin z wyboru* (praca zbiorowa, Warszawa 1999) oraz zaprojektował jego nagrobek na Cmentarzu Rossa.

⁷ Wojciech Piotrowicz debiutował jako poeta, jeszcze będąc studentem, w 1960 r. Był jednym z pomysłodawców wydania antologii polskojęzycznej poezji z Litwy (*Sponad Wili cichych fal*, 1985). Poezje W. Piotrowicza zamieszczono w zbiorze *Współczesna polska poezja Wileńszczyzny* (1998). Wydał w Polsce kilka autorskich zbiorów poetyckich [Piotrowicz, 1992, 1995; por. Jackiewicz 2007, 458–459], a także cykl utworów prozą [Piotrowicz 1998a, 1998b, 2005].

stycznej zbliżonej do reportażu (tzw. “ocalającej”), tak jak *Dolina Issy* Czesława Miłosza i utwory Tadeusza Konwickiego [Tulik 2005, 8].

Wydane wcześniej w Polsce cykle utworów prozatorskich Piotrowicza ukazały się też w Wilnie, w zbiorze pt. *Moja czasoprzestrzeń* [Piotrowicz 2015], który stał się obiektem naszych badań. Zbiór ten, liczący 84 opowiadania, wpisuje się w nurt prozy autobiograficznej, której popularność wzrosła w XX w. w całej Europie [Czermińska 1992, 49]. “Literatura dokumentu osobistego” zaczęła być traktowana jako ważne źródło poznania procesów społecznych, stanowiąc również inspirację dla badań indywidualnych przeżyć jednostki, jej mentalności i psychologii. Zdaniem Edwarda Kasperskiego, kreowanie wizerunku własnego “stało się względnie powszechną formą socjokulturalnej identyfikacji jednostki, tj. formą uświadamiania i określania własnych korzeni, tożsamości, przypisań i ról” [Kasperski 2001, 11].

Dla pisarstwa osobistego W. Piotrowicza charakterystyczna jest forma wspomnień z okresu *bosonogiego dzieciństwa* (138⁸) oraz refleksje na temat stosunkowo niedawnych wydarzeń, np. wizyty papieża Jana Pawła II na Litwie w 1993 r. Jak sugeruje tytuł zbiorku, ważne tu są czas i przestrzeń, bohaterami zaś są osoby z najbliższego otoczenia — rodzice i rodzeństwo, „dziadziuk” Antoni, czy bezimienny chłopak z sąsiedztwa, zastrzelony przez żołnierzy sowieckich podczas oblawy. W utworach pojawiają się zdania dotyczące repatriacji, kolektywizacji, *urzędników-przybłądów*, słuchania Radia *Wolna Europa*, odgłosy tzw. procesu norymberskiego z lat 1945–1946. Miejsce uwiecznione w zbiorze gawęd — to przede wszystkim przestrzeń rodzinnego domu na wsi, stąd szczególną atencją obdarza Autor bliskie mu przedmioty (scyzoryk, ołówek “chemiczny”, zydel) i rośliny (sosna, poziomki). Nazwy opowiadań odwołują się do tytułu zbioru, czyli do czasu, np. *Czas wyjmowania dubeltów* (14), *Post i łałymki* (19), *Wojna i po niej* (32), *Wigilia* (51), *Przed erą długopisów* (102) oraz do przestrzeni, np. *Pochwała kąpieli* (109), *Klangor nad wykopkami* (141).

Józef Szostakowski w przedmowie do analizowanego tomu prozy zwrócił uwagę na to, że może ona stać się obiektem badań językoznawczych, stanowi bowiem ciekawy przykład idiolektu reprezentanta inteligencji polskiej z Wileńszczyzny, porównywalny do opisanego przez Jolantę Mędelką [1996] języka Jana Ciechanowicza. Celem niniejszego artykułu jest analiza warstwy leksykalnej idiolektu W. Piotrowicza.

II. Słownictwo idiolektu Wojciecha Piotrowicza

Opowiadania ze zbioru *Moja czasoprzestrzeń* zapisane są językiem standardowym, zredagowanym przez wydawcę, jednak zachowującym specyfikę

⁸ Wszystkie cytaty są dokumentowane numerem strony z analizowanego zbiorku.

idiolektu pisarza. Zderza się w nim w szczególnym nasyceniu ogólnopolskie słownictwo erudycyjne np. *jestem krezusem* (99), *znakomity syn Albionu* (176) z cytatami gwarowymi np. "*pastusi podpaliwszy byli*" (85) i słownictwem archaicznym np. *traktament* (155). Przedstawione realia dotyczące wsi, dzieciństwa i przemian historycznych współgrają z formą i stylizacją⁹. Ważną cechą są cytaty z języka rosyjskiego, który przez pisarza jest traktowany jako *język naleciały*, narzucony przez *urzędników-przybłądów* (167).

W idiolektcie W. Piotrowicza ujawniają się typowe regionalizmy z arealu jeziorosko-ignalińskiego, który ma znaczną część leksyki wspólnej z Brasławszczyzną [Karaś 2013, 374]. Większość wyrazów gwarowych wraz z dokładną lokalizacją w opracowaniach notują RieBr i SMPP. Z powodu ograniczonych ram artykułu nie cytujemy obecności poniższych wyrazów w monografii Zofii Kurzowej [1993], opracowaniach Haliny Karaś [2013, 2017], Zofii Sawaniewskiej-Mochowej [1990], artykułach Krystyny Rutkowskiej [Rutkovska 2012, 2016], słowniku Ireny Masojć, Krystyny Rutkowskiej, Janusza Riegera [2006] i in. Odpowiedniki białoruskie, rosyjskie i litewskie były sprawdzane w słownikach dostępnych w wersji internetowej. Wyodrębniłyśmy w zebranych słownictwie odbiegającym od normy współczesnego języka polskiego wyrazy regionalno-gwarowe (przede wszystkim gwarowe, ale też archaizmy utrwalone w gwarze oraz wyrazy z języka familijnego) oraz tzw. sowietyzmy. Język analizowanego Autora jest świadectwem wielowarstwowości języka polskiej inteligencji powojennej na Wileńszczyźnie.

1. Język familijny

Wśród regionalizmów można wydzielić grupę wyrazów, których proveniencję można upatrywać w przyzwyczajeniach językowych rodziny W. Piotrowicza. Leksyka języka familijnego dotyczy przede wszystkim realiów gospodarstwa wiejskiego, np. *siodłownina* 'wklęsły teren, dolina, nazwa miejsca sadzenia' (23); *szklany papier* 'papier ścierny': *Papierem ściernym* ("*szklanym*" *się u nas mówiło*) *dzieła dokończył* (140); *żabi brzeg* 'przyjęta w rodzinie nazwa gorszego brzegu jeziora' (31); *rybny brzeg* 'nazwa brzegu, przy którym się łapało ryby' (31); *kręciołek* 'bąk, zabawka' (159) lub używanych w rodzinie Autora przezwisk osób ze wsi, np. *Końcowiuk* (89), *pan Okonie* (31) oraz imion zwierząt, np. *Gniaduk* (57), *Rapsik* (57), *Sobótka*, *Dzięciółka*, *Sarna*, *Łańka*, *Krasula*, *Rozetka*, *Stokrotka*, *Malwa*, *Myszka*, *Tyrolka*, *Dwiła* (106).

⁹ Trzeba zaznaczyć, że analizowaną prozę cechuje nietypowa składnia: Autor stosuje szyk przestawny z końcową pozycją bezokolicznika, zestawia zdania współczesne ze składnią typową dla prozy XIX w., np. *palma z widocznego miejsca za obraz święty idzie na godne przechowanie* (21); gdzie indziej naśladowuje archaiczny styl legendy, np. *Kiedy jednak pewien młodzian odważny, aby miasto ratować, z tarczą lustrzaną przed straszędem stanął, obraz w tarczy odbity zabił potwora* (61).

Wymienione wyrazy zachowują specyfikę regionalną, dlatego warstwa języka rodzimego jest tu jedynie zarysowana, mogą do niej należeć również wyrazy i wyrażenia znane szerzej: *kasza* ‘miękki śnieg’ (28); *paradne wejście* ‘wejście od frontu domu’ (161, por. SMPP258 *paradne drzwi*), *grochovina* ‘część ostrza kosy’: *po twardziźnie grubszym jej [kosy] grzebieniem* — “*grochowiną*” *się przejechało* (119); *wszystko jest* ‘jest dostatek’: *U nas w domu “wszystko było”, jeżeli były: chleb, sól, mleko, mąka, czy w niektóre pory roku trafiające się mięso* (98). Niewątpliwie tylko w kręgu rodziny mogły być używane wyrazy metaforyczne o nacechowaniu ironicznym wobec władzy sowieckiej, np. *sowietka* ‘kurtka na wacie’: “*sowietka*” *nazwa wynaleziona naraz w wielu rodzinach, tak my nazywaliśmy* (46), *łapciożniki* ‘o urzędnikach z kołchozu’: *Ach, łapciożniki, ach, niewyparzone* (142).

2. Archaizmy

Zebrane archaizmy są poświadczane w słownikach języka polskiego, jednak ich obecność w języku Polaków na Litwie XX w. związana jest z wpływem regionalno-gwarowym. Poza tym w idiolekcie pisarza ujawniają się archaizmy nacechowane stylistycznie, np. *agent poborowy* ‘poborca’ (82); *orzec* ‘stwierdzić’ (56); *puklerz* ‘tarcza, ochrona’ (82); *ruczaj* ‘rzeczka, strumień’ (22; 117), dlatego omawiana warstwa wyrazów może być jeszcze bardziej rozbudowana.

hurhot ‘hurkot’: *przerzucal z hurhotem do łódki odpięty od drzewa kawał łańcucha* (31), SJPD *hurgot* przest.;

krobka ‘kosz ze słomy zszyty pasemkami leszczyny’: *pełna krobka dorodnych jabłek* (111); *krobkę zboża się wysieje* (23), SJPD przest., gw. z Wileńszczyzny, RieBr139;

mendel ‘snopki zboża ustawione razem’: *stawianie mendli* (91), SJPD, RieBr155;

naliczniki ‘w architekturze ruskiej XVI–XVIII w. ozdobne, bogato profilowane obramienie okna lub drzwi’: *zdobnie cięte naliczniki okien czy z serduszkami okiennice* (183);

niecka ‘drewniana miska’: *Nieculka brał zimą nieckę zamiast sanek i kuśtykał do miasteczka po liche zakupy* (47), SMPP624 *necka*;

osłodzony ‘posłodzony’: *częściej był kwas chlebowy, a czasami jeszcze osłodzony sacharyną* (98);

ośmina ‘litewska miara rzeczy sypkich równa ósmej części beczki’ (88), SMPP716, SJPD jako dawne;

polica ‘skrzydło pługa’ (122): *[ojciec] skrzydło do odwracania skiby policą nazywał*, RieBr203, SJPD reg. ‘część pługa odkładająca skibę, odkładnica’;

przygwoźdzony ‘przybity gwoździem’ (143), SJPD *przygwoździć* jako dawne;

szaragi ‘drewniany wieszak na ubrania’: *na szaragach wisi kożuch z powlekanymi guzikami* (71), SJPD;

szarwark ‘obowiązek robocizny koło naprawy dróg’ (179); SJPD, por. błr. *uapεapka*;

traktament ‘poczęstunek (alkoholem)’ (155): *nie stronił od traktamentu*. SJPD dawne, RieBr269, SMPP1772;

wędlarnia ‘wędzarnia’ (19), SJPD dawne, SMPP1234;

włościanin ‘mieszkaniec wsi, chłop’: *włościanie (pojęcie chłopu było tu nieznanie)* (165). SJPD jako wychodzące z użycia;

zesztukować ‘zszyć kilka kawałków materiału w jedną całość, tu: przerobić ubranie’ (45): *spruć, oczyścić i dla “dzieciuka” coś zesztukować*, SJPD;

żarna ‘prymitywne urządzenie do mielenia ziarna’: *Prawie w każdym domu były żarna, których najistotniejszą część stanowiły dwa młyńskie kamienie* (69), *Żarna w kącie sieni stały* (99), SMPP 1410, błr. *жорны*.

3. Wyrazy i wyrażenia gwarowe

Niektóre wyrazy i wyrażenia gwarowe Autor sam podaje w cudzysłowie wraz z metakomentarzem, np. tłumaczy gwarowe znaczenie wyrazów *czapka*, *dziadek*, *kleszcze*, inne są wplatanie do tekstu lub wkładane w usta postaci. Najczęściej dotyczą wspomnień z dzieciństwa. Wyrazy gwarowe są wynikiem wpływu języka litewskiego i białoruskiego, ich żywotność może być wspierana przez język rosyjski. Na problemy jednoznacznego rozstrzygnięcia pochodzenia wyrazu wskazują m.in. Z. Sawaniewska-Mochowa [1990, 18], H. Karaś [2013, 37] i in.

bankrutka ‘papieros skręcony w strzępy gazety’: *kozie nóżki, czyli bankrutki kręcili* (93), RieBr61;

blitnia ‘błyska’: *ojciec szykował się do połowu ryb na “blitnię”* (43), por. ros. *блесна*, błr. *блясна*;

blizgawka ‘błyska’: *błyskotki albo inaczej blizgawki — na zimę* (69), SMPP107 *bliskawka*, por. lit. *blizga* ‘blyszczy’;

blonica ‘miękką kora drzew’: *do karziny plecionej niezbyt chętnie włazi, przez otwory między blonnicami przecisnąć się próbuje* (30); por. ros. *блонка* ‘miękką warstwę wewnętrzną części kory’;

brunkcik ‘tu guzik’: *a dawniej “brunkciki” z drzewa ręcznie robiono, takie na pętelkę* (72), por. RieBr69 *brunkt* ‘orczyk’ z gw. błr. *брункт*, lit. *branktas*;

burka ‘kożuch’: *kożuch [...] jeżeli samodziąłem z góry obszyty, burka się nazywał* (46), błr. *бурка* ‘na przełomie XIX/XX w. wierzchnie okrycie chłopów o prostym kroju’, RieBr71 ‘ciepła kurtka’;

chmyżniak ‘marny las, zarośla’ (166), SMPP161 *chmyżnia*, błr. *хмызняк*;

chruśnia ‘palenisko’: *Powoli dokładano do pieca pod chruśnią drewno, w miarę — jałowca* (19), por. SMPP467 *krusznia*;

chwoszcz ‘skrzyp polny’: *doszlifowane pilnikowatą rośliną zwaną chwoszczem* (73), IGPMO156, SMPP173, ros., błr. *хвоуц*;

czapka ‘wierzchni snop na mendlu zboża’: *zalamany snopem okryć kopkę* “czapką” (92), SMPP198;

czerniła ‘tanie wina owocowe, wzmacniane spirytusem’: *tanie wina w żargonie* “czerniła” *się zwaq* (92), ros. чернила, biał. чарніла ‘pot. o winie’;

czochrać ‘gręplować’: *czochrano welnę* (75), SWil, RieBr85, biał. чехраць;

czochry ‘gręplowanie welny’: *wyjeżdżano z domu na “czochry”* — *czochrano welnę* (75), SMPP210 ‘gręplarka’, zob. **czochrać**;

dranka ‘gont’: *z grabiast, krokwi, belek unoszących zamykające się wysoko płaszczyzny gontu dartego, zwanego potocznie dranką* (8), SMPP249, ros., biał. dranka;

drenne wagi ‘złe, krzywe bruzdy’ (91), RieBr93, biał. дрэнны ‘zły’, zob. **waga**;

dubelty ‘oszkłone ramy wstawiane dodatkowo na zimę’: *Wiosną wyjmowano dubelty* (14). RieBr94, biał. дубэльты;

duha ‘drewniany, łukowaty przedmiot służący do przymocowania rzemieni przy chomacie do dyszli zaprzęgu’ (82), RieBr95, biał. дыга;

dymka ‘tkanina najczęściej lniana tkana w splocie atlasowym, jednobarwna lub w pasy’: *koryto drewniane wysłać skrajem dymki domowego tkactwa* (22), *na stoliczku zasłony białym obrusem domowej roboty w “dymkę” tkanym* (34), RieBr96 ‘rodzaj wzoru’;

dyrwan ‘ugór’ (91), RieBr96, lit. dirvonas, biał. дзірван;

dziadek ‘przyrząd do podtrzymywania łuczywa znany na Litwie’: *brano łuczywo i wsadzono do krzywej buzi prymitywnego drewnianego “dziadka”* — “*trzymaka światła*” (33), SMPP272;

dziadźka ‘wujek’: *to człowiek faktycznie niekrewny, a tylko przez ożenek w rodzinę inną wpisany* (155), RieBr97, biał. дзядзька; ros. дядька;

dzieciuk ‘dziecko’ (45), RieBr98, wpływ słowotwórczy biał. дзяцюк;

dzwonka, w dzwonkę ‘wzór w kształcie romba’: *drzwi z deski dwustronnie obitej szalówką w jodelkę lub dzwonkę* (73); SMPP287 *dzwonka* ‘karo’;

grabiasta ‘drąg mocowany do krokwi’: *konstrukcją drabiniastą z grabiast, krokwi, belek unoszących zamykające się wysoko płaszczyzny gontu dartego* (8), SMPP328, RieBr109 *grebast*, biał. grabяст, lit. grebėstas;

hauknąć ‘zaszczekać’: *pies podwórzowy hauknął* (56); RieBr111 *haukać*, biał. гаўкнучыць;

jaki ortaj, taki plon ‘jaki siew, taki zbiór’: *Ludzie okoliczni zazwyczaj powtarzali: “Jaki ortaj, taki plon”* (92), zob. **ortaj**.

jermiak ‘wierzchnie okrycie męskie z grubego sukna’ (46), RieBr118, biał. армяк;

jodłowczyk ‘jałowiec’ (17, 18), RieBr119 *jodłowiec*, biał. ядловец;

kaczanie jaj ‘taczanie jaj, tradycyjna świąteczna zabawa z terenów Wileńszczyzny’ (20), RieBr120, biał. качаць ‘toczyć’;

karuki ‘sanie’: “*karuki*” (*nazwy podwójnych wozackich sań*) (121), SMPP401, lit. kariukai ‘lekki powóz terenowy; sanki używane do transportu kłód’;

- karzina** ‘kosz’(30), RieBr136, błr. *карзіна*, ros. *корзина*;
- kimsy** ‘kępy’: *wierzchołek kossy idzie pod kępe* — *kims* (119), RieBr127, błr. *кімса* ‘marna trawa’, lit. *kimsa, kemsą*;
- kindziuk** ‘wędzona szynka w żołądku wieprza’ (19), RieBr127, lit. *kindziukas*, błr. *кіндзюк*;
- kleszcze** ‘części chomąta’: *kabląkowate drewnienka owal tworzące kleszczami nazywano* (69), SMPP418 *kleszczy*;
- kluć** ‘zabijać na mięso’: *wieprzów ktuli zwykle nad ranem* (149), RieBr129, błr. *калоць*;
- kołowiny** ‘koleiny’: *niektórzy mówili “kołowiny”* (116), SMPP434;
- kruczek** ‘haczyk’: *zębata przy kruczku od orczyka* (122), SJPD reg. wschodni, RieBr140, błr. *крукчок*, ros. *крючок*;
- kurodymka** ‘prymitywna lampa bez szkła’: *Lampa “kurodymka” rzuciła chybotliwe światło na duży kuchenny stół* (125), por. RieBr96 *dymokurka* ‘ts.’ z błr. *дымакурка*; słown. pszczelarskie ros. *куродымка*;
- lun** ‘bagno’: *latka lasu z rojstem do nieprzebycia, bo lun (trzęsawisko) prawdziwy* (75), RieBr148, błr. *люн* z lit. *liūnas*;
- łata na łacie, a w łacie dziura** ‘łata na łacie’ (45), reg. *Łata na łacie i dziury w łacie* znane w języku dziennikarzy wileńskich;
- makucha** ‘makuch’: *wyłoki co pozostawały z siemienia po wyciśnięciu oleju zwane były makuchą* (75), SMPP535, ros., błr. *макуха*;
- malawka** ‘strzebla potokowa, mała ryba’ (166), ros. *малявка* ‘strzebla potokowa; o kimś małym’, błr. *маляўка*;
- miekina** ‘plewy’: *czort dał się pokusić na tę miekinę* (99), *odróżniać miekinę od ziarna* (169), RieBr156, błr. *мякіна*, ros. *мякина*;
- miękisz** ‘miąsz’ (93), SMPP260, ros. *мякиш*, błr. *мякіш*;
- murog** ‘dobry gatunek trawy lub siana z suchej łąki’ (88), **murożek** (119), SMPP581, IGPMO156; błr. *мурог*;
- na koloniach** ‘osiedle poza wsią’: *wioski były “na koloniach” i w “sznurach”* (88), RieBr131 *kolonia*;
- nacyszczony** ‘wypolerowany’: *figurka gipsowa nacyszczona do bieli marmuru* (34), błr. *начыціць*, ros. *начистить* ‘starannie wyczyścić, wypolerować’;
- naróg** ‘lemiesz’: (o pług) *najważniejsze, by naróg kształtem odpowiadał* (122), RieBr168, błr. *нарог*, lit. *noragas*;
- nastojka** ‘nalewka’: *pieprzówki czy innej nastojki-nalewki* (116), RieBr168, błr., ros. *настойка*;
- okuńczak** ‘okoń’: *tak my nazywaliśmy “okuńczaka”* (31), RieBr182 *okuniak* ‘okoń’;
- ortaj** ‘oracz’: *to wyjaśnię, że ortaj (po litewsku: artojas) znaczy tyle, co oracz* (92), RieBr183, lit. *artojas*;
- peckanina** ‘babranie się’ (133), por. RieBr190 *peckać*, błr. *пэчкаць* ‘brudzić’;

- pieróg** ‘ciasto, strudel’: *duże pierogi, na pół stołu* (51), SMPP754, błr. *nipoz*, ros. *нироз*;
- pietuch** ‘tu: chłodnica’: *chłodnicy zwanej “kilerkiem” albo “pietuchem”* (117), słownictwo dot. produkcji bimbrow;
- piłowiny** ‘trociny’: *z piłowin sklejona, ciężka i krucha* (139), RieBr193, błr. *пилавина*;
- podbierać** ‘wybierać’: *porę do siewu najstosowniejszą podbierał* (29), SMPP785, ros. *подобирать*;
- pomiękczyć** ‘rozruszać, rozmiękczyć’: *palce pomiękczy* (38), por. RieBr204 *помієкчезь*, błr. *памягчыць*;
- potiola** ‘miotła do zamiatania sadzy’: *szafy, zydle, stoły, niecki, pogrzebacz, potiola do zamiatania w piecu w każdej chacie były inne* (71), RieBr204, błr. *памяло*, ros. *помело*;
- porchać** ‘psuć, rozrywać’: *“koziolak”, co tylko niwę porcha* (92), por. RieBr208 *поркаць* ‘ruszać, dotykać’, błr. *поркаць*;
- portki galife** ‘bufiaste spodnie’: *w przepaścistej kieszeni portek galife* (155), RieBr153 *majtki galife*, ros. *залифе*, lit. *galifė* (z fr.);
- przejechać się** ‘pojeździć dla przyjemności’ (92), ros. *проехаться*, por. **ważniać się**;
- przekupić-przesprzedać** ‘wykupić i odsprzedać’ (160), ros. *перекупить, перепродать*;
- przesztabnować** ‘przestebnować, przesyć coś ściegiem tworzącym nieprzerwaną linię’: *cała jak koldra przesztabnowana z góry i z dołu* (46), błr. *праштабнаваць*;
- przyświronie** ‘miejsce u progu stodoły’: *plug na przyświroniu stawiał* (122), SMPP929 *przyświron*;
- psiuki** (121) ‘nazwa sań’, RieBr222 ‘drugie mniejsze sanie do wożenia klocków z lasu’;
- rojsto** (75), **rojstek** (88) ‘zarośnięte bagno’, RieBr227, lit. *raistas*;
- rozklabotać** ‘poluzować się’: *podkowy koniom “rozklaboczą”* (163);
- rychtowanie** ‘przygotowywanie (pluga)’ (122), zob. **wyrzchtować**;
- rzadzie** ‘typ sieci’: *sznureczek od rzadzi (sieci o rzadszych okienkach)* (37);
- Siodla bita aksamitami, Łalym — łalym — taj — łalym** ‘wielkanocne przyśpiewki o charakterze życzeniowo-zalotnym: *Łalym, łalym, daj łalym* znane w folklorze słowiańskim i litewskim’ (20);
- spust** ‘spustnik, najdłuższy strug’: *strugiem długim z drzewa jabłoniowego, “spustem” zwanym — wiut, wiut — objechał* (139), SWil *spuszcz*, prow. *spust*;
- stabar** ‘badyl’: *Trawa przerosła “w stabary poszła”* (136), SMPP1068, błr. gw. *стабар*; lit. *stabaras*;
- stary koń wagi nie popsui** ‘przysłowie’ *“stary koń wagi nie popsui” — tak tutaj brzmi stare przysłowie* (91), lit. *senas arklys vagos negadina*, ros. *старый конь борозды не испортит*, zob. **waga**;
- suchoparka** ‘parowiec’ (117), słown. dot. produkcji bimbrow, ros. *сухопарник*, pot. *сухопарка*;

- szerszatka** ‘gruba igła’ (37), RieBr257, brus. *uapuaamka*, ros. *ueпуаamka*;
- sznurowy** ‘mieszkaniec wsi, która była podzielona według dawnego systemu mier-niczego’: *kiedys też byli “sznurowymi”* (88), znane w języku dziennikarza na Litwie;
- sznury** ‘długi pas ziemi; sposób mierzenia ziemi’: *wioski były “na koloniach” i w “sznurach”* (88), RieBr258 *sznur*, błr. *шнур*;
- szuły** ‘bierwiona z konstrukcji stodoły’: *żeby szczur zboża “nie pił” z kłosów, w “tar-pach” ułożono między “szułami” stodoły* (89), RieBr260 *szuł*, lit. *šulas* ‘bierwiono, koda, filar’;
- szurpaty** ‘mający niegładką powierzchnię, szorstki’ *“deska szurpata”* (139), *“szurpa-ta” kora* (45), SWil, SJPd, SMPP1127, błr. *шурпаты*;
- śliżyki** ‘pieczone kluski, wigilijna potrawa’ (51), SMPP1133, RieBr261 *šliziki*;
- świren** ‘stodoła’: *w starych drzwiach świrna* (69), *zboże wędrowało do świrna pod mocny zamek* (89), RieBr264, błr. *свіран*, lit. *svirnas*;
- tarpy** ‘sąsiek w stodole do składania zboża lub siana’: cytat zob. **szuły**, RieBr268 *tor-pa*, błr. *тарна, мопн* ‘sterta siana’, lit. *tarpa*;
- trzylistnik** ‘trójlist, bobrek trójlistkowy’: *puszki, trzylistniki, trawki-okrągłaczki* (119), błr. *трыліснік*;
- turma** ‘więzienie’ (166), RieBr27, ros. *тюрьма*, błr. *турма*;
- użwy** ‘pętla rzemienna przy chomacie’ (111), RieBr277 *użwa*, błr. *ужва*;
- waga** ‘bruzda’: *kartofle sadzi się na wagach i z wag się ją kopie* (91), SMPP1221, lit. *vaga* ‘bruzda’;
- wakaruszki** ‘zabawa połączona z tańcem’: *Przerzuceni spod Malat, Ignaliny czy Du-kszt mówili, choć nieco odmiennie, po polsku [...] wakaruszki (wieczorynki), ważyniać się (zamiast: jeździć dla własnej przyjemności)* (11), SMPP1221;
- ważyniać się** ‘jeździć dla własnej przyjemności’: cytat zob. **wakaruszki**, RieBr278, błr. *паважыняцца, паважыняць*, lit. *pavažinėti*;
- wieczorynka** ‘wieczorek taneczny’ (11): cytat zob. **wakaruszki**, SMPP1242;
- wijurek** ‘wrzeczono’: *śmigłą w wodzie niczym “wijurek”*. *Zwój nitki czerwonej na ha-czykach-wąsach podstępnego majstersztyku domowej metalurgii* (43), por. RieBr283 ‘kijek do zwijania nici w kłębek’, lit. *vijurkas* ‘przyrząd do przędzenia nici, wrzeczono; przen. szybki, zwinny’;
- wikswa-osoka** ‘turczyca’: *jeden drugi badyl wyższy, trochę wikswy-osoki* (119), RieBr283 *wikswa* z gw. błr., lit. *viksva*; błr. *acaka*;
- witka** ‘gałązka’: *witki wierzby* (18), RieBr284, błr. *вітка*;
- wyrzchtować** ‘przygotować do czegoś’: *chatę wyrzchtował* (114), SJPd *rychtować* gw., błr. *рыхтаваць*;
- wyżki** ‘wysoka półka w stodole’: *co tam się nie zmieściło, szło na “wyżki”* (89), RieBr291 *wyszki* ‘miejsce w stodole nad klepiskiem, gdzie składano na drągach snopy lub słomę’ z błr gw. *вышкі*;

zydel ‘taboret’ (71), RieBr308, błr. gw. *зыдаль*;

żagar, żagarek ‘chrust, suche gałęzie’: *żeby żagarem oka nie wykłuć* (166); *sęczek-żagarek* (106), RieBr308, lit. *žagaras*, błr. gw. *жагары*;

żerdka ‘drażek, żerdź’ (19), SMPP1413, RieBr309 *żerdź*, błr. *жэрдка*;

żywiola ‘zwierzęta domowe’: *żywiolę (bydło — znaczy)* (142; 108), RieBr311, błr. *живела*.

4. Sowietyzmy

Powojenne zapożyczenia rosyjskie są określane mianem *sowietyzmów* [IGP-MO151], np. “*kulak*” (18; 63). Obejmujemy tą nazwą powojenne słownictwo polityczno-społeczne oraz świadomie zacytowane przez Autora frazy w cudzysłowie znane z sowieckich mass mediów. Cytaty z języka rosyjskiego są przez Autora transliterowane i umieszczone w cudzysłowie, najczęściej są użyte w znaczeniu ironicznym, towarzyszy im komentarz metajęzykowy *tak mówili* lub Autor opatruje ich własną definicją, np. *dietdom, to znaczy sieroci-niec* (79). Użycie jednej frazy rosyjskiej w tekście warunkuje wprowadzenie kolejnej, co może być traktowane jako gra językowa z czytelnikiem, np. *mołodioż* użyte w kontekście komsomolskiego hasła: *nasza “mołodioż” powinna być “wsiegda gotowa”* (64). Wśród replik strukturalnych znalazły się m.in. wyrażenia, które były znane w języku prasy polskiej na Litwie w XX w.

4.1. Zapożyczenia wyrazowe

dietdom ‘dom dziecka’ (79), ros. *детский дом*, pot. *детдом*;

jedynolicznik ‘słowo powstało w latach 20.–30. w ZSRR podczas kolektywizacji gospodarstw wiejskich, tak nazywano chłopów, którzy mieli samodzielną gospodarkę’ (82), por. RieBr117 *jedynoliczno* ‘samodzielnie’, ros. *единоличник*;

kozielok ‘pierwszy traktor na żelaznych kołach’ (90), ros. gwar. *козелок* ‘traktor *Fordzon*’;

mołodioż (64) ‘młodzież (z ironią)’, ros. *молодежь*;

naczalstwo ‘kierownictwo’ (105), SJP, RieBr164, ros. *начальство*;

odkrytka ‘o kartkach pocztowych z ZSRR’: *odkrytki szły coraz ładniejsze* (17), RieBr178, ros. *открытка*;

radiotoczka ‘odbiornik radiowy instalowany w czasach ZSRR we wszystkich lokalach’ (83), ros. *радиоточка*;

pakatat ‘powozić dla przyjemności’: *Obiecał w zamian “pakatat”* (92), ros. *покатать*;

tielogiejka ‘kurtka na wacie, która miała zastąpić szynele’ (46), ros. *телогрейка*.

4.2. Frazy z sowieckich mass mediów

bukwa zakona ‘litera prawa’ (60), ros. *буква закона*;

bystrzej i bolsze ‘z retoryki urzędniczej: szybciej i więcej’ (138), ros. *быстрее и больше*;

cztob głaz nie mozolil (147) ‘tu: pozbyć się’, przekształcenie ros. *мозолить глаза кому* ‘przeszkadzać komuś, kręcić się komuś pod nogami’;

fokus-marokus ‘hokus-pokus’ (172), ros. *фокус-марокус*, lit. *fokus-pokus-marokus*;

leschoznoje chozajstwo ‘gopodarstwo leśne’ (166), pleonastyczne przekształcenie ros. *лесное хозяйство, лесхоз*;

najomny trud, najomnowo truda, ros. *наемный труд* ‘zatrudniona siła robocza’ cyt. *Dobroczyńca stał się „kulakiem” korzystającym z „najomnowo truda”* (18);

нынешние поколение будит żyt’ pri komunizmie (84) ‘obecne pokolenie będzie żyło w komunizmie’ z komentarzem, że tak mówiono za czasów Nikity Chruszczowa, ros. *нынешнее поколение советских людей будет жить при коммунизме*;

ot mała do wielika ‘każdy’ (79), ros. *от мала до велика*;

po zakonu ‘z ironią: zgodnie z prawem’: *a ziemia i tak do kolchozu została “po zakonu” wcielona* (82), ros. *по закону*;

primknuwszego k nim Szepilowa ‘Szepiłow, który do nich dołączył’ (125), ros. (*антипартийная группа Маленкова, Кагановича, Молотова и примкнувшего к ним Шепилова*);

rad starat’sia ‘odpowieź żołnierza na pochwałę dowództwa’ (147), ros. *рад стараться!*;

ryby gluszyt’ (138) ‘ogłuszać ryby’, ros. *глушить рыбу*;

tajoznyje prostory ‘tu: miejsce wywózki’ (81), ros. *таежные просторы*;

tisze jedziesz, dalsze budziesz ‘śpiesz się powoli’ (60), ros. *тише едешь — дальше будешь*;

u gosudarstwa pakupat’ nado ‘zdanie podkreślające wyższość państwowych towarów’ (60), ros. *у государства покупать надо*;

w lesu rodziłaś jołoczka ‘jedna z najpopularniejszych rosyjskich piosenek świątecznych, w ZSRR śpiewana jako noworoczna’ (54), ros. *в лесу родилась ёлочка*;

wrag nie dremlat ‘wróg nie śpi, bądź czujny’ (64), ros. *враг не дремлет*;

wsiegda gotowa ‘zawsze gotowy — hasło pionierów sowieckich’ (64), ros. *Будь готов! Всегда готов!*

4.3. Kalki semantyczno-strukturalne

Beria i spółka ‘z retoryki sowieckiej skierowanej przeciwko Ławrentijowi Berii’ (125), ros. *Берия и компания*;

krowa na lodzie ‘o ludziach niezdarnych, niezręcznych’ (28), ros. *стоять как корова на льду*;

plononośne bezkresne kolchozowe pola (83), z ironią, słownictwo z lat 1950/60, por. ros. *плодоносные колхозные поля*;

prawdziwy sowiet (46) ‘z ironią: określenie podobieństwa do mieszkańców ZSRR’, ros. *настоящий советский человек*;

przemiany (112) ‘sowieckie zmiany’, por. ros. *свершились величайшие перемены*;

przeżytki dawnego ustroju (17) ‘zjawiska przedwojenne’, ros. *пережитки прошлого режима*;

znamienne rocznice ‘wiekopomne rocznice, jubileusze’ (42), ros. *знаменательные годовщины*.

III. Wnioski

Wielowarstwowość idiolektu W. Piotrowicza jest wynikiem skomplikowanej rzeczywistości na pograniczu kultur, języków, czasów, świadectwem zmian stratyfikacji społecznej. Przedstawiona analiza 179 wyrazów (wyrażeń, fraz) z języka osobniczego pisarza pokazuje świat pojęć, myśli i wartości, które są charakterystyczne dla przedstawicieli inteligencji pochodzenia chłopskiego, urodzonych w latach 40. XX w.

Z przedstawionego słownictwa odbiegającego od normy języka standardowego wynika, że szeroko rozumiana warstwa słownictwa regionalno-gwarowego jest najbardziej rozbudowana (słownictwo familijne stanowi 14%, archaizmy — 11,2%, wyrazy gwarowe — 54,8%). Warto podkreślić, że opracowanie *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Brzławszczyźnie* [RieBr] notuje większość (60%) wyekscerpowanych wyrazów gwarowych, co mówi o północno-wschodnim substracie idiolektu. Sowietyzmy, których cytatorowość jest zaznaczana w postaci cudzośłowu, stanowią 20% materiału. Wśród sowietyzmów dominują frazy z sowieckich mass mediów użyte w kontekście ironicznym, często z dezaprobatą, znane w języku Polaków z Wileńszczyzny w XX w.

Bogactwa języka W. Piotrowicza nie sposób wyczerpać w jednym artykule. Z uwagi na ograniczenie objętości artykułu nie mogliśmy podać licznych poświadczeń wyrazów w dialekcie północnokresowym, ukazać warstwy słownictwa erudycyjnego, indywidualnych metafor ani też rozwinąć znaczenia i sposobu funkcjonowania sowietyzmów. Niniejszy tekst jest jedynie próbą opisu słownictwa idiolektu przedstawiciela powojennej inteligencji polskiej na Litwie.

Źródła

PIOTROWICZ, W., 2015. *Moja czasoprzestrzeń*, Wilno: Muzeum Władysława Syrokomli.

Bibliografia

- CZERMIŃSKA, M., 1992. Autobiograficzne formy [hasło]. In *Słownik literatury polskiej XX wieku*, A. Brodzka i in. (red.), Wrocław: Ossolineum.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 2015. URL: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis> (10. 04. 2020).
- IGPMO — GREK-PABISOWA, I., OSTRÓWKA, M., 2018. Zakres wpływów wschodniosłowiańskich w polszczyźnie północnokresowej — wpływy białoruskie. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, t. LXVI, 141–161. URL: <https://doi.org/10.26485/RKJ/2018/66/9>. (12. 04. 2020).
- JACKIEWICZ, M. (oprac.), 2007. *Wileńska encyklopedia 1939–2005*. Warszawa: ExLibris Galeria Polskiej Książki, 458–459.
- KARAŚ, H., 2013. Uwagi o leksyce polszczyzny na Litwie na pograniczu litewsko-łotewsko-białoruskim. *Acta Baltico-Slavica* 37, 359–382. URL: <https://doi.org/10.11649/abs.2013.025>. (15. 04. 2020).
- KARAŚ, H., 2017. *Język polski pogranicza litewsko-łotewsko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*. Warszawa: Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- KASPERSKI, E., 2001. Autobiografia. Sytuacja i wyznaczniki formy. In H. Gosk, A. Zieniewicz (red.), *Autobiografizm-przemiany, formy, znaczenia*. Warszawa: Elipsa.
- KOZŁOWSKA, A., 2018. Źródła w badaniach idiolektów. *Bulletin de la Société polonaise de linguistique*, LXXIV, 191–203. DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/bptj.74.13>. (25. 04. 2020).
- KURZOWA, Z., 1993. *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- MASOJĆ, I., RUTKOWSKA, K., RIEGER, J., 2006. *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*. Warszawa: DiG.
- MĘDELSKA, J., 1996. *Język Jana Ciechanowicza: przyczynek do dziejów polszczyzny na radzieckiej Litwie*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- PIOTROWICZ, W., 1992. *Nec mergitur*. Warszawa: Pod Wiatr.
- PIOTROWICZ, W., 1995. *Nad zgiełk*. Warszawa: Pod Wiatr.
- PIOTROWICZ, W., 1998a. *Igła i spowiedź. Gawędy wileńskie*. Warszawa: Oficyna Literatów i Dziennikarzy Pod Wiatr.
- PIOTROWICZ, W., 1998b. *Podzwonne sośnie*. Zielona Góra.
- PIOTROWICZ, W., 2005. *W głęb i z bliska*. Krosno.
- RieBr — RIEGER, J., 2014. *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Brasławszczyźnie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa.
- RUTKOVSKA, K., 2012. Lietuvių kalbos skoliniai Lietuvos lenkų tarmėse. *Acta Linguistica Lituanistica* LXVII, 52–78.
- RUTKOVSKA, K., 2016. Lituanizmy leksykalne w gwarach polskich na Litwie: stan badań, typologia, sposoby adaptacji. In *Lietuvos lenkų tarmės: 2016 m. elektroninis leidinys*. VU Filologijos fakultetas, Polonistikos centras. URL: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/rutkovska_lituanizmy_pl.pdf (10. 04. 2020).

SAWANIEWSKA-MOCHOWA, Z., 1990. *Poradnik Jana Karłowicza jako źródło poznania potocznej polszczyzny północnokresowej*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

ŠALNA, R., PIOTROWICZ, W., 2007. *Adomas Mickevičius Vilniuje*. Vilnius: Petro ofsetas.

ŠALNA, R., PIOTROWICZ, W., 2008. *Adomas Mickevičius tremtyje*. Vilnius: Petro ofsetas.

ŠALNA, R., PIOTROWICZ, W., 2009. *Adomas Mickevičius ir moterys*. Vilnius: Petro ofsetas.

SJPD — *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego. T. I–XI. Warszawa: PWN. 1958–1969.

SMPP — GREK-PABISOWA, I., OSTRÓWKA, M., JANKOWIAK, M., 2017. *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN. URL: <https://ispan.waw.pl/ireteslaw/handle/20.500.12528/128> (10. 04. 2020).

SWil — Zdanowicz A. i in., *Słownik języka polskiego*, wyd. staraniem M. Orgelbranda. T. I–II. Wilno, 1861.

SZOSTAKOWSKI, J., 2015. Pamięć ocalona [przedmowa]. In Piotrowicz, W. *Moja czasoprzestrzeń*. Wilno: Muzeum Władysława Syrokomli, 6.

TULIK, J., 2005. Oznaki pięknej jesieni [przedmowa]. In Piotrowicz, W. *W głąb i z bliska*. Krosno, 8.

TURKIEWICZ, H., 2010. Wojciech Piotrowicz — syn i piewca Ziemi Wileńskiej. *Magazyn Wileński*, nr 6. URL: <http://www.wilnoteka.lt/artukul/wojciech-piotrowicz-%E2%80%93-syn-i-piewca-ziemi-wilenskiej> (5. 04. 2020).

TURKIEWICZ, H., 2012. Najnowsza poezja polska na Litwie. Doświadczenie wielokulturowości. *Meninis tekstas: suvokimas, analizė, interpretacija*, nr 8, 326–335.

TURKIEWICZ, H., 2019. Inspiracje Mickiewiczowskie w najnowszej polskojęzycznej poezji Litwy. *Bibliotekarz Podlaski. Ogólnopolskie naukowe pismo bibliotekoznawcze i bibliologiczne*, nr 2, 161–176. URL: <https://doi.org/10.36770/bp.14> (7. 04. 2020).

Irena Fedorovič, doktor nauk humanistycznych, docent Centrum Polonistycznego Uniwersytetu Wileńskiego.

Irena Fedorovič, PhD (Humanities), Assoc. Prof. of the Polish Studies Center, Vilnius University.

Irena Fedorovič, humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Polonistikos centro docentė.

Kinga Geben, doktor nauk humanistycznych, docent w Instytucie Językoznawstwa Stosowanego Uniwersytetu Wileńskiego.

Kinga Geben, PhD (Humanities), Assoc. Prof. at the Institute of Applied Linguistics at the University of Vilnius.

Kinga Geben, humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Taikomosios kalbotyros instituto docentė.